

the benevolence in relations and the ability to trust others.

Keywords: psychological resourcefulness, attitude to Others, support, reliability, resourceful attitude.

Подано до редакції 11.07.14

УДК: 159.923.2-053.6

Т. А. Яновська

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У статті аналізуються особливості становлення ідентичності у дітей підліткового віку. Розглядаються поняття ідентичності та психологічні особливості психічного розвитку підлітків. Ідентичність визначається як центральний конструкт самосвідомості, що детермінує особливості самосприйняття та самоконтролю, відношення до інших людей і поведінку особистості. Механізмом формування ідентичності в онтогенезі є ідентифікація як процес самоотождоження з іншою людиною, групою та цінностями, які існують у суспільстві. Становлення ідентичності відбувається протягом всього життя людини, починаючи з раннього дитинства. Сензитивним періодом формування адекватної ідентичності є підлітковий вік, коли відбувається концентрація емоцій, інтелектуальних та вольових зусиль. Як знаряддя психологічної науки у статті описані методи дослідження особливостей становлення ідентичності дітей підліткового віку, а саме: дослідження змістовних характеристик ідентичності підлітків (міри врівноваженості, самооцінки ідентичності, статевої ідентичності, рефлексії, видів валентності ідентичності); дослідження самооцінки і потреб підлітків. У статті підкреслюється, що отримання результатів дослідження особливостей становлення ідентичності підлітків має виняткове значення для детермінування особливостей їх самосприйняття та самоконтролю, відношення до інших людей і поведінки особистості.

Ключові слова: підлітковий вік, ідентичність, самооцінка, рефлексія.

Постановка проблеми. Ідентичність являє собою усвідомлення самототожності, цілісності та неперервності в часі власної особистості. Питання змісту та механізмів становлення ідентичності розглядали багато авторів (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Р. Кеттел, Р. Бернс, К. Роджерс, Е. Фром). Ідентичність визначається як центральний конструкт самосвідомості, що детермінує особливості самосприйняття та самоконтролю, ставлення до інших людей та поведінку особистості. Механізмом формування ідентичності в онтогенезі є ідентифікація як процес самоотождоження з іншою людиною, групою та цінностями, що існують у суспільстві. Тобто, становлення ідентичності відбувається в суспільному контексті з урахуванням всіх обставин життя конкретної людини [1].

Як свідчать дослідження вітчизняних і зарубіжних дослідників (Є. Дюркгейм, Л. Шнейдер, С. Московічі, Л. Путилова, Г. Андреева, А. Кузьмін, Д. Орлов), важливою умовою становлення особистості є її розвиток через досягнення ідентичності. Сучасна тенденція розвитку психології полягає в переході від структурного вивчення особистості до аналізу її функціонування як динамічної системи, що актуалізує значущість дослідження ідентичності. Актуальності на сьогоднішній день набуває питання формування та розвитку особистості, становлення її ідентичності, адже в умовах сучасного українського суспільства питання про формування особистості, становлення її ціннісно-сислової сфери, навичок цілепокладання та діяльного становлення до свого життя є важливим.

Об'єктом дослідження виступає ідентичність, як важливий компонент становлення особистості підлітка.

Предметом дослідження є особливості становлення ідентичності у дітей підліткового віку.

У вітчизняній психології ідентичності як складовій самосвідомості та ідентифікації як процесу та механізму соціалізації особистості присвячено праці Н. В. Антонової, Т. Буякас, О. М. Васильченко, О. Винославської, О. Донченко, В. Зликова, О. М. Ічанської, К. В. Коростеліної, В. В. Москаленко, Л. Е. Орбан-Лембрик, Т. М. Титаренко та ін. У цих дослідженнях ідентичність визначено як динамічну систему, що розвивається нелінійно протягом усього життя людини і має складну ієрархічну структуру; усвідомлення і оцінювання особистістю своєї належності до соціальної групи (чи категорії); ґрунтовно засвоєний і суб'єктивно набутий образ себе в усьому багатстві ставлення особистості до навколишнього світу, почуття відповідності й стабільності володіння власним Я незалежно від його змін і ситуацій [2].

У науковому доробку Г. С. Костюка, С. Л. Рубінштейна акцентовано на потребі вивчення умов збереження особистістю самототожності в процесі становлення. О. М. Леонт'єв обґрунтував актуальність даної проблеми існуванням взаємозв'язку між психофізіологічною мінливістю людини та її стійкістю як особистості. Д. І. Фельдштейн пов'язував становлення ідентичності із вдалою соціалізацією та індивідуалізацією особистості [3; 4].

Становлення ідентичності відбувається протягом всього життя людини, починаючи із раннього дитинства. Сензитивним періодом формування адекватної ідентичності є підлітковий вік, коли відбувається концентрація емоцій, інтелектуальних і вольових зусиль на цьому процесі. Як зазначає І. С. Кон, підлітковість – це фаза переходу від залежного дитинства до самостійної та відповідальної дорослості, що передбачає, з одного боку, завершення фізичного, зокрема, статевого дозрівання, а з другого – досягнення соціальної зрілості

[6]. Поява відчуття **дорослості** як специфічного новоутворення самосвідомості є структурним центром особистості підлітка, тією її якістю, в якій відображається нова життєва позиція в ставленні до себе, людей і світу в цілому. Саме воно визначає спрямованість і зміст активності підлітка, його нові прагнення, бажання, переживання і афектні реакції.

Ставлення старших підлітків до своїх вчинків більш свідоме. Вони вже схильні до самоаналізу, хоч ще не завжди здатні справитись з ним. Їх вже цікавить не лише зовнішня сторона життя дорослих, але й їх внутрішній світ, духовні якості. Розвиваються специфічні особливості самосвідомості, що проявляються в **самооцінці** підлітка, в його оцінці ефективності різних видів своєї діяльності та своїх стосунків з дорослими і однолітками.

Механізмом розвитку самосвідомості виступає рефлексія. Самооцінка в цьому віці набуває не меншого значення, ніж оцінки дорослих, перетворюючись у надзвичайно важливий мотив поведінки. Переважна орієнтація підлітка на самооцінку пов'язана передусім з його прагненням до самостійності та незалежності, із самоповагою, вимогливістю до себе [5; 7].

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз психологічної літератури з проблеми розвитку ідентичності у підлітковому віці підтвердив актуальність її емпіричного дослідження. В дослідженні взяли участь 30 підлітків. Дослідження змістовних характеристик ідентичності підлітків проводилося за допомогою теста "Хто я?" (М. Кун, Т. Макпартленд; модифікація Т. В. Румянцевой).

Таблиця 1

Результати дослідження міри урівноваженості у підлітків

Досліджувані	Емоційно-полярний тип		Урівноважений тип		Сумнівний тип	
	Кі-сть досл.	%	Кі-сть досл.	%	Кі-сть досл.	%
30	28	93	2	7	0	0

Згідно табл.1., 93% підлітків властивий емоційно-полярний тип міри урівноваженості, 7% – урівноважений і зовсім не властивий сумнівний тип. Це пояснюється тим, що для більшості підлітків (93%) характерний максималізм в оцінках, перепади в емоційному стані. Це, як правило, емоційно-виразні люди, у яких стосунки з іншими людьми сильно залежать від того, наскільки їм людина подобається або не подобається.

Невелика кількість підлітків (7%) має велику стресостійкість. Вони швидше вирішують конфліктні ситуації, вміють підтримувати конструктивні стосунки з різними людьми: і з тими, які їм в цілому подобаються, і з тими, які у них не викликають глибокої симпатії. Відсутність сумнівного типу може свідчити про відсутність певних криз в житті підлітків і про достатню рішучість у прийнятті рішень.

Таблиця 2

Результати дослідження самооцінки ідентичності у підлітків

Досліджувані	Адекватна		Нестійка		Занижена		Завищена	
	Кі-сть досл.	%	Кі-сть досл.	%	Кі-сть досл.	%	Кі-сть досл.	%
30	13	43	12	40	2	6	3	10

Згідно табл. 2 більшість підлітків (43%) мають адекватну самооцінку ідентичності. Найменш виражена (6%) занижена самооцінка ідентичності. Це свідчить про те, що велика кількість підлітків реалістично усвідомлюють свої позитивні та негативні сторони, ставлять перед собою реалістичні завдання. Вони виявляють невимушену поведінку, задоволення собою та оточуючими. Занижена самооцінка полягає у високій критичності по відношенню до власних дій.

рід інтенсивно засвоюються стереотипи поведінки, пов'язані з усвідомленням своєї статевої приналежності. При непрямому позначенні статі підлітки виражаються через соціальні ролі. Вираження через закінчення більше притаманне жіночій статі. Можна говорити про сформованість позитивної статевої ідентичності, можливе різноманіття рольової поведінки, прийняття своєї привабливості як представника статі. Це дозволяє робити сприятливий прогноз щодо успішності встановлення і підтримки партнерських взаємин з іншими людьми.

При прямому позначенні статі переважає нейтральна форма (100%), тобто підлітки проявляють рефлексивну позицію. Це пояснюється тим, що в цей пе-

Таблиця 3

Результати дослідження рефлексії

Досліджувані	Рівні рефлексії					
	Низький		Середній		Високий	
	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%
30	3	10	22	73	5	17

Згідно з отриманими результатами, більшості підлітків (73%) притаманний середній рівень рефлексії. Це пояснюється тим, що новоутворенням підліткового віку є розвиток рефлексії. Підлітковий вік є допитливим і шукаючим саме переживань свого нового "Я". Рефлексія являє собою мисленнєвий процес, спрямо-

ваний на аналіз, розуміння, усвідомлення себе: власних дій, поведінки, мови, досвіду, почуттів, здібностей, характеру, стосунків тощо. Особливістю рефлексії є здатність дивитися на речі, події як би з погляду іншого. Для деяких підлітків (10%) властивий низький рівень рефлексії. Це пояснюється тим, що в них

слабко розвинена здатність неодноразово звертатися до початку своїх дій, думок, вміння стати на позицію стороннього спостерігача, міркувати над тим, що ти робиш, як пізнаєш, в тому числі, і самого себе.

Згідно з результатами, для більшої кількості досліджуваних (43%) притаманна нейтральна валентність ідентичності. Це свідчить про те, що у них спостерігається рівновага між позитивними і негативними само-

ідентифікаціями, або під час самоопису яскраво не виявляється ніякий емоційний тон. Найменш виражена (7%) негативна валентність, тобто у цих підлітків переважають негативні категорії при описі власної ідентичності. Це – неадаптовані стани ідентичності. Вони пов'язані з імпульсивністю, непостійністю, тривозністю, депресивністю, невпевненістю у своїх силах, стриманістю, боязкістю.

Таблиця 4

Результати дослідження видів валентності ідентичності

Досліджувані	Види валентності ідентичності							
	Негативна		Нейтральна		Позитивна		Завищена	
	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%
30	2	7	13	43	12	40	3	10

Таблиця 5

Результати дослідження ідентифікаційних характеристик

Досліджув.	Ідентифікаційні характеристики													
	1		2		3		4		5		6		7	
	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%
30	30	100	21	70	2	7	14	47	12	40	16	53	17	57

Примітка: умовні позначення 1 - "соціальне Я"; 2 - "комунікативне Я"; 3 - "матеріальне Я"; 4 - "фізичне Я"; 5 - "діяльнісне Я"; 6 - "перспективне Я"; 7 - "рефлексивне Я".

Згідно табл. 5 серед ідентифікаційних характеристик переважає показник "Соціальне Я". Це говорить про те, що підлітки переважно можуть прямо позначати свою стать через учбово-професійну рольову позицію, сімейну приналежність, етнічно-релігійну чи світоглядну ідентичність. В усіх підлітків були присутні такі характеристики. Найменш виражене (7%)

"Матеріальне Я". Це говорить про те, що невелика кількість підлітків описує себе через певні матеріальні блага, через свою забезпеченість.

Дослідження самооцінки та домагань підлітків проводилося за допомогою методики дослідження самооцінки особистості (за Т. Дембо і С. Рубінштейн).

Таблиця 6

Результати дослідження самооцінки та рівня домагань

Дослідж.	Рівні самооцінки						Рівні домагань					
	Низький		Середній		Високий		Низький		Адекватний		Високий	
	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%	Кільк. дослідж.	%
30	6	20	14	47	10	33	5	17	15	50	10	33

Згідно з отриманими результатами, 33% підліткам властивий високий рівень самооцінки, 47% – середній і 20% – низький рівень самооцінки. Це пояснюється тим, що підлітки оцінюють не тільки окремі риси характеру, а й свою особистість загалом. Вони виявляють певну соціальну зрілість, усвідомлюють себе готовими до життя особистостями. Це сприяє становленню їх об'єктивності. Підліток відчуває підвищену потребу у схваленні і визнанні друзями. Тому він активно шукає таке оточення, в якому відчуває позитивне ставлення до себе, своїх учинків, має змогу переконатися, що він доросла, самостійна людина. Підлітки з низькою самооцінкою (20%) невпевнені у собі, замкнуті, боязкі, уникають спілкування, з високою самооцінкою (33%) – часто необгрунтовано самовпевнені, зверхні, не рахуються з думками оточуючих людей. Найбільш прийнятною є середня самооцінка (47%), коли діти адекватно оцінюють власні можливості.

Для 50% підлітків характерний адекватний рівень домагань, для 17% – низький рівень і для 33% – високий рівень. Тобто, більшість підлітків (50%) ставлять до себе та оточуючих реальні вимоги, які ґрунтуються на аналізі, а не на емоційних потребах. На рівень домагань підлітка впливає визнання його можливостей як значущими іншими, так і собою. Високий рівень домагань підлітків пояснюється їх особливостями психіки, коли актуальним є підтримання свого Я, своєї самооцінки на максимально високому рівні, прагнення досягти успіху. У даному випадку можна простежити взаємозв'язок між рівнем домагань і самооцінкою підлітків. Чим вища самооцінка підлітка, тим вищий у нього рівень домагань, і навпаки. Підлітки з адекватним рівнем домагань мають середню самооцінку, тобто вони висувують адекватні вимоги, реально оцінюючи власні сили і можливості.

Дослідження рівня домагань підлітків проводилося за допомогою методики Хоппе.

Згідно табл.7. для 73% підлітків характерний помірний рівень домагань, для 3% – низький рівень і для 17% – високий рівень. Це свідчить про те, що більшість підлітків (73 %) впевнені в собі, товариські, які не шукають самоствердження, налаштовані на успіх, тобто такі, що розраховують міру своїх зусиль та здатність зіставити міру своїх зусиль з цінністю досягнутого. Вони висувують адекватні вимоги, реально оцінюючи власні сили і можливості. Високий рівень домагань підлітків (17%) пояснюється їх особливостями психіки, коли актуальним є підтримання свого Я, своєї самооцінки на максимально високому рівні, прагнення досягти успіху. Низький рівень домагань підлітків (3%) залежить у більшості від установки на невдачу.

У них часто бувають неясними плани на майбутнє. Зазвичай вони орієнтовані на підлеглисть та часто проявляють безпомічність. Однією з проблем таких людей може стати планування своїх дій найближчим часом та співставлення їх з перспективою. Рівень домагань характеризує ступінь труднощів тих цілей, до яких прагне людина і досягнення яких представляється їй привабливим і можливим. На рівень домагань впливає динаміка вдач і невдач на життєвому шляху, динаміка успіху в конкретній діяльності. Формування рівня домагань визначається не тільки передбаченням успіху або невдачі, але й, перш за все, обліком і оцінкою минулих успіхів та невдач.

Таблиця 7

Результати дослідження рівня домагань

Досліджувані	Рівні домагань					
	Низький		Помірний		Високий	
	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%	Кількість досліджуваних	%
30	3	10	22	73	5	17

Висновки

Емпірично встановлено, що підліткам властивий емоційно-полярний тип міри урівноваженості. Їм характерний максималізм в оцінках, перепади в емоційному стані. Це емоційно-виразні люди, у яких стосунки з іншими людьми сильно залежать від того, наскільки їм людина подобається або не подобається. Невелика кількість підлітків швидше вирішує конфліктні ситуації, вмє підтримувати конструктивні стосунки з різними людьми: і з тими, які їм в цілому подобаються, і з тими, які у них не викликають глибокої симпатії.

Більшість підлітків має адекватну самооцінку ідентичності, вони реалістично усвідомлюють свої позитивні та негативні сторони, ставлять перед собою реалістичні завдання. Самооцінка є емоційно-оцінковою складовою Я-концепції, відображає ставлення до себе та своєї діяльності, ступінь самоповаги, відчуття власної цінності. Умовою розвитку самооцінки є спілкування з оточуючими, власна діяльність людини, співставлення рівня своїх домагань з об'єктивними результатами своєї праці шляхом порівняння себе з іншими. Самооцінка ідентичності носить суб'єктивний характер, виражає ступінь реальних та ідеальних прагнень.

Статева ідентичність являє собою змістоформуючий елемент особистості, що впливає на мислення та поведінку особистості, має когнітивно-афективну природу, включає у себе знання про себе як про особистість, що належить до жіночої або чоловічої статі. При прямому позначенні статі переважає нейтральна форма, тобто підлітки проявляють рефлексивну позицію. Це пояснюється тим, що в цей період інтенсивно засвоюються стереотипи поведінки, пов'язані з усвідомленням своєї статевої при-

належності. При непрямому позначенні статі підлітки виражаються через соціальні ролі. Вираження через закінчення більше притаманне жіночій статі. В більшості випадків можна говорити про сформованість позитивної статевої ідентичності, можливе різноманіття ролі поведінки, прийняття своєї привабливості як представника статі. Валентність ідентичності – емоційно-оцінковий фон ідентифікаційних характеристик в самоописі ідентичності. Для більшості підлітків притаманна нейтральна валентність ідентичності, тобто у них може спостерігатися рівновага між позитивними і негативними самоідентифікаціями. Негативною валентністю ідентичності вважається тоді, коли переважають негативні категорії при описі власної ідентичності. Серед ідентифікаційних характеристик переважає показник "Соціальне Я". Підлітки переважно можуть прямо позначати свою стать через учбово-професійну рольову позицію, сімейну приналежність, етнічно-релігійну або світоглядну ідентичність.

Переважаання середнього рівня самооцінки свідчить про те, що підлітки оцінюють не тільки окремі риси характеру, а й свою особистість загалом. Вони виявляють певну соціальну зрілість, усвідомлюють себе готовими до життя особистостями. Це сприяє становленню її об'єктивності. Підліток відчуває підвищену потребу у схваленні і визнанні друзями. Тому він активно шукає таке оточення, в якому відчуває позитивне ставлення до себе, своїх учнів, має змогу переконатися, що він доросла, самостійна людина. Підлітки з низькою самооцінкою невпевнені у собі, замкнуті, боязкі, уникають спілкування, з високою самооцінкою – часто необґрунтовано самовпевнені, зверхні, не рахуються з думками оточуючих людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева А. В. Идентичность: особенности становления в подростковом возрасте / Алексеева Александра Валерьевна / Журнал практического психолога. - 1999. - № 1. - С. 6-10
2. Иванова Н. Л. Проблема социальной идентичности в психологических исследованиях / Наталья Львовна Иванова / Мир психологии. - 2012. - № 1. - С. 18-27

3. Мачинський О. В. До проблеми ідентифікації особистості / Алексей Валерьевич Мачинський // Практична психологія та соціальна робота. - 2000. - №7. - С.28-30

4. Москаленко В. Д. Діалектика ідентифікації особистості / Валентина Дмитриевна Москаленко, Тетяна Анатоліївна // Соціальна психологія. - 2011. - № 2. - С. 3-17

5. Потапчук Т.В. Становлення ідентичності студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Тетяна Володимирівна Потапчук / Вища школа. – 2012. – № 7. – С. 40–46

6. Труфанова Е. О. Идентичность и Я / Елена Олеговна Труфанова / Вопросы философии. – 2008. – № 6. – С.95–105

7. Яценко Л. Д. Особливості самооцінки у підлітковому віці / Л. Д. Яценко // Психолог. – 2006. – №5. – С. 10–14.

REFERENCES

1. Alekseyeva, A. V. (1999). Identichnost: osobennosti stanovleniya v podrostkovom vozraste [Identity: peculiarities of formation in adolescence]. *Jurnal prakticheskogo psihologa – Practicing Psychologist Journal*, 1, 6-10 [in Russian].

2. Ivanova, N. L. (2012). Problema sotsialnoy identichnosti v psikhologicheskikh issledovaniyakh [A problem of social identity in psychological researches]. *Mir psihologii – World of Psychology*, 1, 18-27 [in Russian].

3. Machynskiy, O. V. (2000). Do problemy identyfikatsii osobystosti [About the problem of personality identification]. *Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota – Practical Psychology and Social Work*, 7, 28-30 [in Ukrainian].

4. Moskalenko, V. D. (2011). Dialektyka identyfikatsii ta identychnosti v protsesi samoidentyfikatsii osobystosti

[Dialectics of identification and identity in the process of personality self-identification]. *Sotsialna psykholohiia – Social Psychology*, 2, 3-17 [in Ukrainian].

5. Potapchuk, T. V. (2012). Stanovlennia identychnosti studentiv vyshchych pedahohichnykh navchalnykh zakladiv [Forming of identity of higher pedagogical educational establishments students]. *Vyshcha shkola – Higher School*, 7, 40-46 [in Ukrainian].

6. Trufanova, Ye. O. (2008). Identichnost i Ya [Identity and I]. *Voprosy filosofii – Issues of Philosophy*, 6, 95-105 [in Russian].

7. Yashchenko, L. D. (2006). Osoblyvosti samoosinky u pidlitkovomu vitsi [Specificity of adolescent self-esteem]. *Psykholoh – Psychologist*, 5, 10-14 [in Ukrainian].

Т. А. Яновская

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ ИДЕНТИЧНОСТИ В ПОДРОСТКОВОМ ВОЗРАСТЕ

В статье анализируются особенности становления идентичности у детей подросткового возраста. Рассматриваются понятие идентичности и психологические особенности психического развития подростков. Идентичность определяется как центральный конструкт самосознания, что детерминирует особенности самовосприятия и самоконтроля, отношение к другим людям и поведение личности. Механизмом формирования идентичности в онтогенезе является процесс идентификации с другим человеком, группой и ценностями, которые существуют в обществе. Становление идентичности происходит на протяжении всей жизни человека, начиная с раннего детства. Сензитивным периодом формирования адекватной идентичности является подростковый возраст, когда происходит концентрация эмоций, интеллектуальных и волевых усилий. Как средство психологической науки в статье описаны методы исследования особенностей становления идентичности детей подросткового возраста, а именно: исследование содержательных характеристик идентичности подростков (меры уравновешенности, самооценки идентичности, половой идентичности, рефлексии, видов валентности идентичности); исследование самооценки и потребностей подростков. В статье подчёркивается, что получение результатов исследования особенностей становления идентичности подростков имеет исключительное значение для детерминирования особенностей их самовосприятия и самоконтроля, отношения к другим людям и поведения личности.

Ключевые слова: подростковый возраст, идентичность, самооценка, рефлексия.

T. A. Yanovska

SPECIFICITY OF IDENTITY FORMATION AT THE AGE OF ADOLESCENCE

The article analyses the specificity of identity formation of children at the age of adolescence. It discloses the concepts of identity and psychological peculiarities of mental development of adolescents. The identity is defined as the central construct of the consciousness that determines peculiarities of self-perception and self-control, attitude to others and behavior of a person. The mechanism of identity formation in ontogenesis is the process of identification with another person, group and values that exist in the society. The identity formation occurs throughout a person's life from the early childhood. The sensitive period of the formation of the adequate identity is the adolescence, when there is a concentration of emotions, intellectual and volitional efforts. The article describes research methods to deal with the specificity of adolescents' identity formation, as a means of psychological science, which are the following: studying substantial characteristics of the adolescents' identity (tranquility, identity self-assessment, gender identity, reflection etc.); studying of self-assessment and adolescents' needs. The prevalence of the self-assessment average level displays the fact that adolescents evaluate not only individual traits, but also their personality as a whole. They show a social maturity considering themselves personalities ready for life. This promotes the formation of objectivity. A teenager feels an increased need for approval and recognition by their friends. Therefore, he/she actively looks for such an environment that has a positive attitude to him/her and his/her doings and is able to ensure that he/she is a mature and independent person. Adolescents with the low level of self-assessment are closed, shy and avoid contacts, while the ones with the high level of self-assessment are often unjustifiably arrogant, condescending and not considering thoughts of people around them. The article highlights that getting the results of researching the specificity of identity formation of the adolescents is of exceptional importance for determination of the characteristics of their self-perception and self-control, attitude for others and behavior of a person.

Keywords: the age of adolescence, identity, self-assessment, reflection.

Подано до редакції 11.07.14

